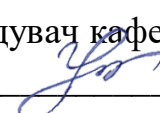

**Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра дошкільної освіти**

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

«22» листопада 2025р.

**Розвиток самостійності у дітей старшого дошкільного віку
в трудовій діяльності**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувач другого рівня
вищої освіти, групи м21ДО-з

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

Освітньо-професійна програма:

Дошкільна освіта

Прокоп'єва Тетяна Володимирівна

Керівник: д-р філософії

Григор'єва Н.А..

Рецензент: к.п.н., доц.

Єськова Т.Л.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ТРУДОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.	7
1.1 Аналіз психолого-педагогічних джерел. Визначення понять «розвиток», «самостійність» та «трудова діяльність» дітей старшого дошкільного віку.	7
1.2 Методи та засоби формування трудових навичок дітей старшого дошкільного віку.	20
1.3 Історичний досвід дітей старшого дошкільного віку.	22
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ТРУДОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.	30
2.1 Констатувальний експеримент. Критерії та рівні експериментальної та контрольної групи.	30
2.2 Шляхи реалізації проведення дослідження. Формувальний експеримент.	46
2.3 Результати контрольного експерименту. Аналіз результату дослідження.	49
Висновки до розділу 2	53
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сьогодні є кілька вагомих причин називати розвиток самостійності у дітей старшого дошкільного віку в трудовій діяльності актуальним питанням. Глобальний розвиток оточуючого світу вимагає нових поглядів на поняття «розвиток», «самостійність», «трудова діяльність». Під впливом всебічних змін в педагогічних поглядах на виховання дитини, матеріально-технічних можливостей та технологій, політичних обставин, система освіти трансформується для поліпшення навчальних процесів та результатів навчання. Не змінним чинником залишаються діти. Діти старшого дошкільного віку потребують особливої уваги. Вони стоять на порозі важливого етапу в житті кожного – вступу до школи. Шкільне життя з перших днів вимагає застосування навичок та вмінь, прийняття самостійних рішень, відповідальності за свої дії та вчинки. Зазначимо, що трудові навички отримані дитиною в дошкільному віці є запорукою якості та швидкості оволодіння новими видами роботи. Діти старшого дошкільного віку вдало засвоїли орієнтування у світі речей, безпомилково розрізняють кольори, розміри та форми, поєднують тактильне, слухове та нюхове сприйняття. Старші дошкільники мають розвинені компоненти мовлення. Вони впевнено відповідають на запитання, висловлюють свої думки. Провідний вид діяльності дітей шостого року життя – гра. Гра не тільки як розвага, гра як пізнання світу, розвиток психічних та мовних процесів, набуття трудових навичок. Розвиток самостійних трудових навичок дитини формують почуття часу, впевненості в своїх силах, орієнтації у просторі. Дошкільники весь час прагнуть нового, вони цілеспрямовані та впевнені. Завдання дорослих, педагогів та батьків організувати дитині умови для безпечної можливості досліджувати світ, набувати нові навички. Сприяти трудовій діяльності дитини, як напрямку всебічного розвитку.

Дитина, яка зростає в країні що воює, мусить максимально оволодіти трудовими навичками та вміти самостійно застосовувати їх відповідно до зовнішніх умов.

Враховуючи актуальність проблеми, була обрана тема магістерської роботи «Розвиток самостійності у дітей старшого дошкільного віку в трудовій діяльності».

Об'єкт дослідження – процес виховання самостійності дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження - педагогічні умови, засоби та методи розвитку самостійності дітей старшого дошкільного віку в процесі трудової діяльності.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов розвитку самостійності дітей старшого дошкільного віку в трудової діяльності. Аналізувати, порівнювати та систематизувати роботи педагогів, психологів, істориків, що досліджували та описували аспекти трудової діяльності дітей. Визначити дієві методики та засоби з метою забезпечення розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку в трудовій діяльності.

Відповідно до мети дослідження були сформовані завдання.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми розвитку самостійності дітей старшого дошкільного віку в контексті трудової діяльності.
2. Визначити критерії, показники та рівні розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку в трудовій діяльності.
3. Розробити та обґрунтувати педагогічні умови що сприяють розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку в трудовій діяльності.
4. Експериментально перевірити ефективність розроблених педагогічних умов та оцінити динаміку розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку в трудовій діяльності.

Гіпотеза дослідження.

Розвиток самостійності дітей старшого дошкільного віку в трудовій діяльності значно поліпшується за таких умов:

- забезпечення доступності обладнання для трудового навчання;
- набуття сталих навичок та досвіду у використанні обладнання в процесі трудової діяльності;
- формування та стимулювання самостійних проявів трудової діяльності через творчість та ігри дітей;

Методи дослідження.

Для дослідження розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку в трудовій діяльності використовуємо комплекс методів, які дозволяють отримати об'єктивні та суб'єктивні дані про навички дитини. Фіксуємо дії дитини під час трудової діяльності. Аналізуємо результати дитячої праці. Робимо висновки про ставлення до завдання та старанність дитини. Спостерігаємо за працею однієї дитини та за взаємодією групи дітей під час виконання завдань. Проводимо бесіди з дошкільниками індивідуально та з групою дітей. Таким чином визначаємо, що цікаво дітям, завдання за якими темами вони прагнуть виконати. Виконання роботи на бажану тему стимулює позитивний результат. Безпосередньо спостерігаємо за дитиною під час роботи, за її діями, виразом обличчя, взаємодією з однолітками. Аналізуємо готові творчі роботи дітей на предмет завершеності, охайності у виконанні, часу витраченого на створення роботи. В магістерській роботі описані та проаналізовані наукової думки фахівців з педагогіки та психології, що вивчали теми самостійності, розвитку та трудової діяльності дітей старшого дошкільного віку. Звертаємося до історичних джерел.

Методологічною основою дослідження є наукові праці про розвиток, самостійність та трудове навчання дітей старшого дошкільного віку (М. Монтессорі, Й. Песталоцці, Ж.Піаже, К. Ушинський, Т. Поніманська, О. Лісовець, К. Крутій, О. Кононко, Н. Гавриш, А. Богуш, Л. Артемова, Н. Григор'єва).

Практична значущість дослідження. В другій частині магістерської роботи описаний експеримент з поліпшення навичок дітей у вирізанні ножицями. Вміння дітей старшого дошкільного віку користуватися інструментами таким як ножиці – не просто практичний навик. Користування інструментами сприяє розвитку моторики, когнітивних здібностей, соціальних навичок у дітей. Вправи з ножицями поєднують трудове виховання, розвиток мислення та підготовку навчання у школі. Дослідження М.Монтессорі та Ж.Піаже підкреслюють, що рухова діяльність пов'язана з розвитком мислення. Навичка правильно тримати ножиці у руці та здійснювати розрізи стимулює координацію рухів пальців та кисті. Така діяльність є базовою для письма та інших практичних дій. Вирізування ножицями вимагає синхронізації зору і рухів рук, що розвиває точність дій дитини та просторове мислення. Дитина вчиться зосереджуватися на дії, контролювати силу та напрямок рухів. Коли дошкільник володіє ножицями вправно, він може самостійно виконувати складні завдання. Дитина відчуває мотивацію до нових дій, до розвитку творчості. Це формує позитивне ставлення до трудової діяльності.

База дослідження.

Дослідження проводиться з вихованцями групи старшого дошкільного віку Комунального закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №33 Дніпровської міської ради.

Етапи проведення дослідження.

На першому етапі дослідження (травень-червень 2025 р.) вивчалася література з педагогіки та психології дотичних до проблеми дослідження. В цей період був проведений констатувальний експеримент. Другий етап (липень-серпень 2025 р.) – запроваджувалася низка спеціально розроблених занять та завдань, спрямованих на розвиток самостійності у дітей старшого дошкільного віку в трудовій діяльності. На третьому заключному етапі (серпень-вересень 2025 р.) склалися та впорядковувалися висновки.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку в трудовій діяльності ми дійшли висновків:

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем розвитку самостійності дітей старшого дошкільного віку в контексті трудової діяльності дав можливість ознайомитися з поглядами науковців-педагогів та психологів. Тема роботи ґрунтується на трьох основних термінах «розвиток», «самостійність», «трудова діяльність». Ми не зустріли кардинально різних думок поміж українських та закордонних науковців. Ідеї педагогів та психологів різняться. Але всі вони схиляються до принципів гуманності, визнання особистості дитини, соціального статусу, необхідності забезпечення умов педагогічного супроводу, залучення батьків до процесу виховання. Розвиток дитини старшого дошкільного віку розглянули в трьох напрямках – фізіологічному, педагогічному та психологічному. З боку фізіології, дітей цього віку спостерігається потреба в руховій активності, відбувається формування рухових навичок. Педагогічний напрямок розглянули, як організований вплив вихователя, спрямований на всебічний розвиток дитини, засвоєння норм поведінки та підготовку до життя в суспільстві. Науковці пропонують різне тлумачення ролі педагога. Педагог як помічник, як партнер, педагог-наставник, розумний керівник. З точки зору психології, старший дошкільник вміє підпорядковувати свою увагу, робити узагальнення, запам'ятовувати та відтворювати. Науковці виокремлюють гру дітей. Діти старшого дошкільного віку прагнуть реалістичності в іграх. Через гру розвивається послідовність мислення, формується мовлення дитини.

Самостійність визначають як базову якість дитини дошкільного віку, як якість особистості з проявами активності, відповідальності за свої дії. Рекомендується створення розвивального середовища вибору. Такий підхід дозволяє отримати досвід результатів та помилок. Звертаємо увагу на термін

«автономність», як критерій визначення самостійності дитини. Підтримується прагнення дитини виконувати дії без допомоги дорослого.

Трудова діяльність дитини, праця, розглядається як потужний виховний ресурс, як важливий чинник розвитку особистості дитини, процес формування мовленнєвої активності, як засіб всебічного розвитку, процес соціалізації. Вважається, що діти старшого дошкільного віку не завжди розуміють умовну межу між грою та працею. Науковці наполягають на формуванні навичок від простих до складних і на тому, що навантаження, завдання, доручення мають бути посильними. Дитина має оцінювати результати своєї праці, отримувати позитивні емоції. Праця виховує поведінку дитини, вміння діяти за правилами, планування, розуміння потреб інших людей. Праця дорослих – зразок для дітей. Основними видами праці є самообслуговування, побутова праця та творча. Педагогічне значення трудового виховання визначається як розвиток пізнавальних та практичних здібностей.

З огляду на історію зазначаємо, що сучасна педагогіка та психологія пропагують формування у дитини власної гідності, гуманізму, вольового розвитку та незалежності.

2. В роботі визначені показники, рівні та спосіб оцінки розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку. Під час проведення констатувального експерименту, з метою визначення однорідності груп, оцінені прояви самостійності дітей в трудовій діяльності. Визначення рівнів самостійності відбулося за комплексом методик: спостереження, бесіди, аналізу діяльності та творчості, спеціально організованих ситуацій. Для систематизації спостережень за проявами самостійності дітей в трудовій діяльності, спираючись на досвід та пропозиції науковців-педагогів, розробили ряд критеріїв: дитина проявляє ініціативу у виборі завдання; самостійно планує послідовність дій; виконує завдання без постійної допомоги дорослого; доводить розпочату справу до кінця; оцінює результат своєї праці, вносить виправлення; виявляє позитивне ставлення до праці,

радіє результату. Оцінювання за критеріями – у відсотках. Рівні розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку: високий, середній та низький. Навели опис рівнів. Високий рівень – дитина проявляє ініціативу, самостійно обирає завдання, планує роботу, доводить справу до кінця, оцінює результат, допомагає іншим. Середній – дитина потребує нагадування або часткової допомоги дорослого, але може діяти за зразком, має бажання працювати. Низький рівень – дитина діє лише за прямою вказівкою, не проявляє ініціативи, швидко втрачає інтерес, не завершує роботу.

В роботі проведений експеримент з поліпшення навичок користування інструментом праці – ножицями. Для оцінювання трудових навичок визначили критерії: вміння правильно тримати ножиці у руці; дотримання кута між лезами ножиць та папером, щоб уникати зім'яття та розриву паперу; вирізування прямих ліній; вирізування зигзагоподібних ліній; вирізування геометричних фігур з кутами – прямокутник, трикутник (у даному критерії спостерігаємо за поворотом листа паперу на 90°); вирізування круга; вирізування фігури тварини (складної фігури). Оцінювання навичок користування ножицями дітьми старшого дошкільного віку відбувалося в балах. Від 1 до 10. Де 10 – відмінний результат, а 1 – навик відсутній. В експерименті враховувались значення до десятих. Рівні за результатами оцінювання – високі, середні та низькі. Наводимо дослівні визначення рівнів користування ножицями. Високий рівень – вміння дитини самостійно й впевнено користуватися ножицями, вирізати по контуру точно – без заламів та розривів паперу, утримувати потрібний кут ножиць до листа, потрібний напрям; дитина самостійно планує послідовність дій у вирізанні; результат роботи акуратний, відповідає зразку або творчому задуму; дитина знає і дотримується правил безпеки. Середній рівень – дитина володіє основними прийомами вирізування але потребує підказки, нагадування вихователя; допускає неточності під час вирізування, такі як нерівні краї, заламані лінії; завдання виконує з ентузіазмом але не завжди доводить їх до кінця

самостійно, без допомоги вихователя; дотримується правил безпеки але іноді забуває про них. Низький рівень навичок користування ножицями – дитина потребує постійної допомоги вихователя, незграбно тримає ножиці, швидко втомлюється; не вміє розрізати по лінії, рве папі, виходить за контури, погано запам'ятовує послідовність дій, завдання виконує без інтересу, часто не доводить роботу до кінця, результат неакуратний, з помилками, порушує правила безпеки.

3. В роботі задіяні педагогічні умови, що сприяють розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку. З розвивальною метою створене предметно-практичне середовище. Діти мають доступ до різноманітних матеріалів для творчості, інструментів. Робочі місця дітей обладнані. Для заохочення дитини, в процесі навчання створювалися емоційно-привабливі ситуації. Трудова діяльність поєднувалася з грою. На етапі формувального експерименту діти проявляли ініціативу у виборі тем занять, самостійному підході до трудових ігор, підбору матеріалів для творчості. Завдання посилені, цікаві. Позитивна мотивація до праці сприяла формуванню інтересу до навчання, викликала бажання допомагати іншим дітям. Ініціатива та прояви самостійності підтримувалися. Дітям надавалися можливості обирати напрямки творчості та шляхи реалізації задумів. Показ і пояснення способів дії відбувався від простого до складного. Долучали дітей до різних видів діяльності: роздати матеріали для заняття, прибрати за собою робоче місце після виконання роботи, допомогти товаришу. Щоразу діти отримували позитивну оцінку процесу роботи і результату.

4. Результат експерименту – позитивний. Різниця між результатами оцінювання експериментальної та контрольної групи наприкінці експерименту не велика. В роботі ми експериментально перевірили дієвість розроблених педагогічних умов. Формувальний експеримент відбувався протягом двох місяців. Весь цей час діти проявляли ініціативу та інтерес до творчої трудової діяльності. Користувалися ножицями та другими інструментами праці. Виконували завдання без допомоги дорослого. Діти

вчилися оцінювати результати власної праці, виправляти помилки, радіти своїм досягненням. Займатися з ножицями стало звичайною справою у вільний час, на рівні з малюванням або іграми. Теми завдань вихователь та діти обговорювали гуртом. Літній період дозволив не обмежуватися темами за планом. Часто проводилися бесіди з дітьми про ставлення до праці в цілому, про роботу з ножицями, про правила безпеки поводження з інструментом.

Результатом такої діяльності став розвиток самостійності у дітей в трудовій діяльності. Поліпшилися навички вирізання ножицями. Діти, чий рівень навичок на початку експерименту був низьким, покращили результат. І в кінці експерименту мали середній рівень. Двоє дітей з середнього рівня навичок вирізання ножицями поліпшили навички до високого рівня.

І хоча нам не вдалося досягти приголомшливих результатів. Різниця між оцінкою навичок користування ножицями дітей контрольної та експериментальної групи не значна, динаміка покращення оволодіння трудовими навичками має місце. Всі діти володіють інструментом ножицями. Для дітей – учасників експерименту вирізання ножицями з паперу більше не проблема. Прояви самостійності в трудовій діяльності часті. А сама трудова діяльність продуктивна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алфьорова З., Маслов М., Осадча В. Дитинство і народна культура Слобожанщини: матеріали фольклорно-етнографічних експедицій. 1992–2000 років / та інші. Харків: Регіон-Інформ, 2000. 152 с.
2. Артемова Л.В. Сучасні аспекти виховання дошкільників. Педагогіка і методика вищої школи: навчально-методичний посібник для викладачів, аспірантів, студентів магістратури. К.: Кондор, 2008. 272с.
3. Артемова Л.В. Теорія і методика виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник. К.: Вища школа, 2005. 239с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) МОН12.01.2021
[URL:https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/.pdf](https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/.pdf)
5. Батькам на замітку. Навчаємо дошкільнят користуватися ножицями. Всеосвіта. (дата звернення 29.06.2025)
[URL:https://vseosvita.ua/library/batkam-na-zamitku-navchaiemo-doshkilniat-korystuvatysia-nozhytsiamy-579353.html](https://vseosvita.ua/library/batkam-na-zamitku-navchaiemo-doshkilniat-korystuvatysia-nozhytsiamy-579353.html)
6. Белкіна Н. І. Трудове виховання дітей у закладі дошкільної освіти: методичний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2018. 176 с.
7. Богініч О. Л., Левінець; Н. В., Лохвицька Л. В., Сварковська Л. А. Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку (для старшого дошкільного віку, 5-6 років). К.: Генеза, 2013. 127с.
8. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник / за ред. Богуш А.М. Київ: Вища школа, 2007. 542с.
9. Богуш А.М. Педагогіка раннього та дошкільного дитинства: методичний посібник. К.: Слово, 2015.
10. Бойко О.М. Рухливі ігри. Середній та старший вік. Серія «Сучасна дошкільна освіта» / Бойко О.М, Яковенко Л.В. Х.: Видавництво «Ранок», 2017. 32 с.

11. Бондаренко І. Г. Педагогічна та літературна творчість К.Д. Ушинського. Всеосвіта (дата звернення 22.09.2025).
[URL:https://vseosvita.ua/library/embed/01009mzl-697f.docx.html](https://vseosvita.ua/library/embed/01009mzl-697f.docx.html)
12. Валентьєва Т.І. Педагогіка дошкільна: практичний курс. Навчальний посібник / Валентьєва Т.І., Богдан Т.М. Чернігів, 2017. 92с.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.
14. Врочинська Л.І. Виховання гуманної поведінки дітей старшого дошкільного віку у процесі взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 13.00.08. К., 2009.
15. Гавриш Н.В., Беленька Г.В., Васильєва С.А. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ: методичний посібник / за ред. Гавриш Н.В. Харків: Мадрид, 2015.220с.
16. Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей із працею дорослих і трудового виховання: методичний посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2012. 248 с.
17. Григор'єва Н.А. Виховання самостійності у дітей дошкільного віку засобами педагогіки М.Монтессорі: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Запоріжжя, 2024. 310 с.
[URL:https://dspace.bdpu.org.ua/server/api/core/bitstreams/c2c2310b-34a8-4ba1-8fd0-7af7c700bb8e/content](https://dspace.bdpu.org.ua/server/api/core/bitstreams/c2c2310b-34a8-4ba1-8fd0-7af7c700bb8e/content)
18. Гончаренко С., Ничкало Н. Дисертаційні дослідження з педагогіки: діапазон наукових пошуків і проблеми якості (дата звернення 13.05.2025).
[URL:https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706730/1/.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706730/1/.pdf)
19. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278с.
20. Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу: монографія / упор. Я. Левчук. Київ: Либідь, 2006. 256 с.

21. Грушевський М. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу : матеріали з полудневої Київщини: матеріали до українсько-руської етнології / за ред. Кузеля З. Львів: друк. НТШ, 1907. 144 с.

[URL:https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe](https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe)

22. Долинна О. Співвідношення організованої і самостійної діяльності у дитячому бутті. Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи: збірник методичних матеріалів. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 480 с.

23. Картврайт М. (Mark Cartwright) Дитячий труд під час Промислової революції в Британії. Світова історична енциклопедія (World History Encyclopedia) (дата звернення 02.06.2025).

[URL:https://www.worldhistory.org/trans/uk/2-2216/](https://www.worldhistory.org/trans/uk/2-2216/)

24. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. Овчарук О. Київ: К. І. С., 2004. 112 с.

[URL:https://smu.dsp.gov.ua/news/inspektsiia-pratsi-informuie-pro-dytiachu-pratsiu-i-trudovi-prava-nepovnolitnikh/](https://smu.dsp.gov.ua/news/inspektsiia-pratsi-informuie-pro-dytiachu-pratsiu-i-trudovi-prava-nepovnolitnikh/)

25. Кононко О. Л. Дошкільна педагогіка: підручник. К.: Академвидав, 2011. 384 с.

26. Кононко О. Л. Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку: колективна монографія / уклад. Кононко О.Л., за заг. ред. Кононко О.Л. Ніжин: НДУ ім. Гоголя, 2020. 287с.

27. Крутій К. Сучасне заняття в дошкільному навчальному закладі: традиції чи інновації? Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009. 176с.

28. Лісовець О. В. Організаційно-педагогічні умови виховання самостійності у дітей різної статі віком 5-7 років: кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Суми, 2021.

[URL:https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4be425b2-5ca4-46cd-9bb8-85842b85b100/content](https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4be425b2-5ca4-46cd-9bb8-85842b85b100/content)

<https://uacademic.info/ua/document/0821U100980>

29. Мачинська, Н. І. Гуманістична спрямованість виховання дітей дошкільного віку в Україні: історико-педагогічний аспект. Журнал «Молодь і ринок». 2024. № 9. С.229.
30. Машовець М. Трудове виховання дітей дошкільного віку: пошук нових ідей. Інноватика у вихованні. 2018. № 7. С.147-153.
31. Методологія сучасних наукових досліджень: збірник наукових праць за результатами XIX Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 23–24 лютого 2023 р.) (дата звернення 11.09.2025).
[URL:file:///C:/Users/User/Downloads/pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/pdf)
32. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: навчально-методичний посібник / за ред. Тарасенко Г.С. К.: Видавничий Дім "Слово", 2010. 320 с.
33. Осаульчик О.Б., Миколук О.П., Кулініч В.В. Психолого-педагогічні особливості навчання іншомовної мовленнєвої компетенції (Виготський Л.С.). Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2008. №4. С.141-144.
34. Панібратська А.В. Зміст поняття «Педагогічні умови»: науково-методична робота . Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (дата звернення 20.09.2025).
[URL:https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/](https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/)
35. Педагогіка Марії Монтесорі: навчальний посібник / М.М. Чепіль, Н.З. Дудник. Київ: «Слово», 2017. 272с.
36. Педагогічні погляди та діяльність Й.Песталоцці. Безкоштовна бібліотека підручників (дата звернення 15.10.2025)
[URL:https://www.info-library.com.ua/books-text-501.html](https://www.info-library.com.ua/books-text-501.html)
37. Пісоцька Л. М. Зміст трудового виховання дітей старшого дошкільного віку. Журнал Наукові записки. Сер.: Психолого-педагогічні науки. Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. 2013. №5. С.185-190.
38. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Академвидав, 2013. 464 с.

39. Савченко М.В. Вплив ігрової діяльності на виховання самостійності в дітей дошкільного віку: стаття (Україна, м. Слов'янськ) (дата звернення 10.06.2025).

[URL:https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/4_2011/26.pdf](https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/4_2011/26.pdf)

40. Сумцов М.Ф. Слобожане: історично-етнографічний розвідка. Видавництво «Союз», 1918.

[URL:https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe](https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe)

41. Трегуб Л.М. Формування у дітей старшого дошкільного віку інтелектуальної готовності в продуктивних видах діяльності: реферат (дата звернення 13.05.2025).

[URL:http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1496/1.pdf](http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1496/1.pdf)

42. Техніка безпеки при роботі з ножицями: презентація. «На Урок» (дата звернення 12.06.2025).

[URL:https://naurok.com.ua/prezentaciya-tehnika-bezpeki-pri-roboti-z-nozhicyami-267887.html](https://naurok.com.ua/prezentaciya-tehnika-bezpeki-pri-roboti-z-nozhicyami-267887.html)

43. Трудове виховання дітей дошкільного віку: Доповідь на педраду (дата звернення: 25.02.2025).

[URL:https://naurok.com.ua/dopovid-na-pedradu-na-temu-trudove-vihovannya-ditey-doshkilnogo-viku-416270.html](https://naurok.com.ua/dopovid-na-pedradu-na-temu-trudove-vihovannya-ditey-doshkilnogo-viku-416270.html)

44. Українське дошкілля. Програма розвитку дитини дошкільного віку / Білан О.І. Вид. 2-ге, зі зм. і доп. Тернопіль: Мандрівець, 2022. 216с.

45. Чеботарьова О. Комплексне програмно-методичне забезпечення змісту навчання та виховання розумово відсталих дітей дошкільного віку : програма з трудового виховання, методичні рекомендації, дидактичні матеріали. Київ, 2012. 112 с.

46. Чекстере О.Ю. Погляди Ж.Піаже на особливості егоцентризму дитячого мислення. Науковий журнал. Актуальні проблеми психології. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. 2008. №10. С. 632-642.

[URL:https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/4976/](https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/4976/)

47. Чумаченко І.М. Історія розвитку правового регулювання процесуальних правовідносин у трудовому праві України (у часи існування Російської Імперії) (дата звернення 02.08.2025).

[URL:https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.6.18](https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.6.18)

48. Шалімова Л. Фізичне виховання дошкільників. Старший вік: серія Сучасна дошкільна освіта. Х.: Видавництво «Ранок», 2017. 208с.

49. Я у світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О.П. Аксьонова, А.М. Аніщук, Л.В. Артемова та ін.; наук. кер. О.Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488с.